

5 bedenkingen over de lerarenopleiding

ISABEL ROTS
LIES VAN ROMPAEY

In de huidige debatten over de kwaliteit van de lerarenopleiding wordt vaak verwezen naar de vroegere oefenscholen. We beschreven dit systeem in een vorige Schoolwijzer. Roger Boonen is erelector opvoedkundige wetenschappen in de lagere normaalschool van het Pius X-Instituut en de Karel de Grote-Hogeschool. Hij coördineert de tweejarige Opleiding Vredeseducatie in Antwerpen. Vanuit zijn jarenlange ervaring in de lerarenopleiding lager onderwijs geeft hij ons vijf bedenkingen mee over de lerarenopleiding vroeger en nu.

De meerwaarde van de oefenscholen

Roger Boonen: "Het loslaten van de praktijkinitiatie in de oefenscholen heeft de kwaliteit van de lerarenopleiding geen goed gedaan. Toen studenten hun praktijkopleiding konden starten in de oefenscholen van de normaalscholen, was de band tussen theorie en praktijk veel sterker. In de oefenschool van de lagere normaalschool in het Pius X-Instituut bijvoorbeeld, woonden de studenten wekelijks demonstratielessen of typelessen bij. Ze werden gegeven door de oefenschoolonderwijzers en voorbereid in overleg met de pedagoog en de vakleerkracht van de normaalschool. Die lessen boden de studenten inzicht in het didactisch proces en in de verschillende vakdidactieken. Ook kregen ze zo aanknopingspunten voor hun eigen didactische praktijk. Want

elke student moest zelf ook minstens twee proef- of oefenlessen per week geven in de oefenschool, begeleid door de oefenschoolonderwijzers, de vakleerkrachten en de pedagogen van de normaalschool. De stagelessen vonden plaats in de stagescholen buiten de oefenschool, zoveel mogelijk bij geselecteerde leerkrachten. Zij namen de continue begeleiding van de studenten tijdens de stageperiode voor hun rekening. Pedagogen en vakleerkrachten zorgden er wel voor dat ze elke student tijdens de stage aan het werk zagen. Ze informeerden zich bij de stagementor over de gang van zaken en de evolutie in de stagepraktijk van de student. In het derde jaar van de opleiding liepen de studenten tijdens drie langlopende periodes stage buiten de oefenschool. Voor mij is het duidelijk dat de voorbereiding van de normalisten op de didactische praktijk toen veel gunstiger was dan in

de huidige praktijkopleiding in de lerarenopleiding. Door de sterkere band tussen theorie en praktijk kwamen afgestudeerden volgens mij met betere startcompetenties in het werkveld."

De lerarenopleider als rolmodel

Roger Boonen: "De kwaliteit van de lerarenopleiding kwam onder druk te staan door de besparingsdrift van de overheid op de beschikbare theorie-uren in de lerarenopleiding. De klasgroepen werden groter, tot honderd studenten per klas. Het hoorcollege deed haar intrede. Maar een hoorcollege maakt didactisch verantwoord lesgeven zo goed als onmogelijk. We weten dat interactief werken leidt tot meer beklijvend leren. Dit neemt meer tijd in beslag

In een lerarenopleiding moeten lessen gegeven worden die model staan voor wat de toekomstige leraren later zelf moeten doen.

Een lerende gemeenschap

Hoe kan je volgens de Amerikaanse kennisocioloog Donald Schön een klimaat scheppen voor een lerende gemeenschap?

1. Er wordt geëxperimenteerd met diverse methodes én er wordt tijd uitgetrokken om te reflecteren en te leren uit deze ervaringen.
2. De goede werkwijzen die anderen ontwikkeld hebben, worden op een positieve wijze gedeeld. Dit kan als professionele groepen zich informeel vormen en op open wijze werken. Er wordt informatie en kennis verzameld over methoden die de beste resultaten opleveren. Deze informatie en kennis wordt verspreid in de groep.
3. Het expliciteren van impliciete kennis wordt aangemoedigd. Het gaat hier vaak om kennis die gebaseerd is op ervaringen in de praktijk.
4. Evaluatiesystemen zijn gericht op aanmoediging om standpunten te uiten.
5. Verandering is welkom en wordt gezien als een demonstratie van inzet, leren en vooruitgang.

en is efficiënter in kleine groepen. Met het aantal toegemeten contacturen, lukt het de lerarenopleiding niet meer om dit te organiseren voor de verschillende opleidingsonderdelen. Hoorcolleges en zelfstudie-opdrachten zijn dan vaak het alternatief. Dit terwijl de grote verschillen tussen de studenten om een gedifferentieerde aanpak vraagt. Het hoorcollege valt moeilijk te verzoenen met actieve werkvormen en flexibele groeperingswijzen, beperkt grotendeels de interactie met de studenten en laat geen gedifferentieerde leersituaties en individualisering toe. Iemand stelde ooit voor om hoorcolleges op film vast te leggen. Dan hoeven de studenten de hoorcolleges zelfs niet meer live bij

te wonen en kunnen zij dit college zo dikwijls bekijken als zij wensen. Dat is toch al te gek! In een lerarenopleiding moeten lessen gegeven worden die model staan voor wat de toekomstige leraren later zelf moeten doen. Het is absurd om te veronderstellen dat toekomstige leraren aangemoedigd worden om op een betrokken en interactieve wijze met hun leerlingen te werken door hen dit te vertellen tijdens hoorcolleges of via video-opnamen. De lerarenopleider moet model staan voor de werkwijze en de competenties van de toekomstige leraren.”

De diverse instroom in de lerarenopleiding

Roger Boonen: “In het veld is er veel discussie over het instroomniveau van de studenten in de lerarenopleiding. In Vlaanderen zijn de opleidingen van het hoger onderwijs, met inbegrip van alle lerarenopleidingen, breed toegankelijk. Maar de open toegang tot het hoger onderwijs wil hoegenaamd niet zeggen dat iedereen de capaciteiten heeft om te slagen. Een instaproef lijkt meer en meer aangewezen, vooral voor studenten die afkomstig zijn uit het TSO en BSO. Het klopt dat struikelvakken uit het secundair onderwijs, zoals

wiskunde en Frans, niet voorkomen in de opleiding tot leraar kleuteronderwijs. Er wordt ook geen ‘hogere’ wiskunde en Frans gegeven in de lerarenopleiding lager onderwijs. Maar er wordt van de basiskennis wel een hoog beheersingsniveau verwacht om er onderwijsbevoegdheid in te behalen. Een goede kleuterleider of onderwijzer moet op heel wat domeinen competent zijn. In de lerarenopleiding van de Karel de Grote-Hogeschool proberen ze via beginassessments en ‘onderwijs op maat’ rekening te houden met de diversiteit in de instroom van de studenten. Met deze aanpak kunnen heel wat studenten bijgewerkt worden in de leerstof zodat ze aan de eisen voor basiskennis Nederlands, Frans en wiskunde kunnen voldoen. Maar de zwakte van de instroom blijft soms nog herkenbaar in een zwakkere algemene kennis, algemene cognitieve vaardigheden, maatschappelijke en culturele belangstelling ... Dat zijn nochtans allemaal competenties en interesses die je van een goede leraar mag verwachten. Kan de lerarenopleiding die tekorten bijwerken? Met de huidige omkadering en begeleiding wordt dit een erg moeilijke klus. Het is ook een werk van lange adem. Wat de vooropleiding en de culture-

Ondoordachte besparingen op onderwijs verzwakken onze positie in de kennismaatschappij.

le setting waar de studenten vandaan komen niet heeft gekund, kan de lerarenopleiding niet in een-twee-drie compenseren of remediëren. Met de huidige omkadering van de lerarenopleiding wordt bij voorkeur ingezet op de ontwikkeling van didactische vaardigheden.

Een ander probleem is de geringe prestatiemotivatie en matige taakgerichtheid van een deel van de instromers. Deze studenten willen vaak 'gesneden brood' voorgeschoteld krijgen. Ze hebben geen goede studiehouding en vertonen niet de drang om te studeren of te excelleren. Een tien op twintig behalen is voor hen goed genoeg. Er zijn natuurlijk ook heel wat sterk gemotiveerde studenten in de lerarenopleiding aanwezig. Studenten die wel het onderste uit de kan willen halen. Dit zijn vaak studenten die al een diploma hoger onderwijs behaalden en de verkorte lerarenopleiding volgen. Zij beschikken gemiddeld over een grotere culturele bagage en een sterkere motivatie dan de reguliere studenten."

Toenemende verwachtingen van de leraar

Roger Boonen: "In het werkveld wordt steeds meer verwacht van nieuwe leraren. Ze moeten allerlei opvoedkundige taken op zich kunnen nemen en vorming kunnen geven over allerlei thema's zoals gezondheid, vrede, verkeersveiligheid, duurzame ontwikkeling, relationele en seksuele vorming, sociale vaardigheden, media, ICT ... Ook moeten hun leerlingen excellent scoren voor wiskunde, taal, wereldoriëntatie enzovoort. Bovendien krijgen leraren meer en meer te maken met problematische gezinssituaties, met kinderen met leer- en gedragsproblemen, met een steeds grotere diversiteit in de samenleving ... Op dat alles moeten de studenten in de hogescholen goed voorbereid worden, ondanks een schrijnende 'onderfinanciering'. Hoe dan ook zullen pas afgestudeerden in het werkveld verder moeten kunnen leren en competenties ontwikkelen. Hiervoor is aanvangsbegeleiding nodig."

De economische ingesteldheid en 'meetdrift' in het onderwijs baart veel onderwijsdeskundigen grote zorgen.

Economisme en meetdrift

Roger Boonen: "We zien een groeiend 'economisme' en marktdenken in het onderwijs. In het neoliberalisme staan de productie en het geldgevoel voorop. Dat is de maatstaf van alles! Laat ons niet vergeten dat onze 'grijze stof' de belangrijkste grondstof is waarover wij beschikken. Ondoordachte besparingen op onderwijs verzwakken onze positie in de kennismaatschappij. Ze leiden ertoe dat wij een aantal potentiële mogelijkheden van kinderen, zowel cognitief als sociaal, onvoldoende zullen kunnen stimuleren.

Bovendien is het gevaar dan zeer reëel dat de hogescholen steeds meer aandacht gaan schenken aan administratie en management en minder aan de kern van de zaak: de opleiding van de toekomstige leraar die inzichten en competenties dient te verwerven om 'opvoedend onderwijs' te kunnen geven.

De prestatieingen van de lectoren vanuit het 'top-down'-schoolmanagement zijn eveneens een doorn in het oog van veel lectoren. Binnen de kortste keren gaan ze hun gedrag op die metingen afstemmen want "al het andere telt toch niet mee!" Ook de hang naar exclusieve cijfermatige evaluaties van studenten heeft een kwaliteitsverlies van de opleiding tot gevolg. Wat buiten het meetsysteem valt, levert niets op. Het is in de perceptie van de student dan ook niet verstandig om daar veel tijd aan te besteden. Die economische ingesteldheid en 'meetdrift' in het onderwijs baart veel onderwijsdeskundigen grote

zorgen. De overspannen verwachtingen naar kwantitatieve evaluaties in het onderwijs garanderen immers allesbehalve een betere onderwijskwaliteit. Heel wat belangrijke zaken in het onderwijs zijn niet meetbaar op een kwantitatieve wijze: attitudes, het creatief denken, het klasklimaat, de pedagogische feeling van de leerkracht, enzovoort.

Geoperationaliseerde doelen in de lerarenopleiding, die meetbaar zijn, zijn belangrijk maar ze zijn niet allesomvattend. Sommige onderwijskundigen beweren zelfs dat de impliciete doelen, die niet verbaal kunnen worden geëxpliciteerd, veruit de belangrijkste doelen zijn in het onderwijs. Toch wordt er bij de evaluatie van opleidingen, lectoren en studenten al te snel gegrepen naar methoden uit de exacte wetenschap. Er wordt aangenomen dat wat niet kwantitatief meetbaar is, onbelangrijk is. De Amerikaanse kennisocioloog Donald Schön pleit voor een andere benadering. Het gaat erom in de lerarenopleiding een klimaat te scheppen voor een lerende gemeenschap. Dit betekent een organisatiecultuur die gericht is op leren en samenwerking (zie kader).

Deze aanpak is helaas nog onvoldoende doorgedrongen in het onderwijs. Maar hoe dan ook: naast het beoogde leerresultaat verdient het leerproces van de studenten in de lerarenopleiding alle aandacht bij de vormgeving van het didactisch proces. Dit geldt ook voor de pedagogische en communicatieve competenties van de student." ■